

ASIA**Sijaishuollossa olevan lapsen perusopetuksen järjestäminen****KANTELU**

Kanteli on oikeuskanslerille 19.8. ja 1.9.2015 osoittamissaan kantelukirjoituksissa arvostellut alaikäisen lapsensa A:n perusopetuksen järjestämistä lapsen ollessa sijoitettuna X-nimisessä lasten ja nuorten hoitokodissa. Kantelukirjoituksen mukaan lapsi on sijoitettuna ollessaan ollut kotiopetuksessa, ja kantelijaa lapsensa huoltajana ei ollut kuultu päätettäessä tällaiseen opetusjärjestelyyn siirtymisestä. Kanteli on lisäksi arvostellut sitä, että sosiaalihuollon viranomaiset ovat häntä kuulematta päättäneet lapsen toisen asteen oppilaitosvalinnasta ja laiminlyöneet huolehtia siitä, että lapsi aloittaa opiskelun peruskoulun päätyttyä. Kanteli on pyytänyt oikeuskansleria tutkimaan lapsensa perusopetuksen järjestämisen ja toisen asteen oppilaitosvalinnan lainmukaisuuden.

ASIAN TAUSTA

Vuonna 1998 syntyneen A:n lastensuojelun asiakkuus kotikunnassaan on alkanut vuonna 2010. Hän on ollut huostaan otettuna ja käynyt kotikunnassaan ruotsinkielistä Y:n koulua. A on 21.1.2015 alkaen ollut sijoitettuna sijoituskunnassa sijaitsevassa X-nimisessä lasten ja nuorten hoitokodissa. Hän on suorittanut peruskoulun 9. luokan oppimäärän loppuun X:n yhteydessä toimivan kotikoulun ruotsinkielisessä opetuksessa. Sijoituskunnassa sijaitsevan Z:n ruotsinkielisen koulun rehtori on 30.5.2015 myöntänyt A:lle peruskoulun päättötodistuksen.

A ei kevään 2015 yhteishaussa tai saman kesän lisähaussa ollut hakenut opiskelemaan sijoituspaikkakuntansa oppilaitoksiin. Hän ei ollut ottanut vastaan hänelle sijoituskunnasta hankittua lukiopaikkaa tai ollut halukas hakeutumaan muihin esitettyihin opiskelupaikkoihin, vaan hän oli oma-aloitteisesti hakeutunut opiskelemaan toisessa kunnassa sijaitsevaan ammattioppilaitokseen. A ei syksyllä 2015 ollut aloittanut opiskelua missään oppilaitoksessa. Hän oli 10.9.2015 jättänyt palaamatta X:ään sovitulla tavalla ja ollut tavoittamattomissa yli seitsemän viikon ajan. Hänen sijoituksensa X:ssä on päättynyt 6.11.2015, ja hän on tämän jälkeen ollut sijoitettuna vastaanottokodissa kotikunnassaan.

SELVITYS

A:n kotikunnan ruotsinkielisten sivistyspalvelujen tulosityksikön selvitys on annettu 16.12.2015. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston ruotsinkielisen sivistystoimen yksikön lausunto on annettu 1.4.2016.

Jäljennökset selvityksestä ja lausunnosta liitteineen toimitetaan kantelijalle tämän päätöksen ohessa.

A:n perusopetuksen järjestäminen

A:n kotikunnan ruotsinkielisten sivistyspalvelujen tulosityksikön aluehallintovirastolle 17.12.2015 antaman selvityksen mukaan A on ollut kotikunnassaan sijaitsevan Y:n koulun oppilas 20.1.2015 saakka. Tämän jälkeen hän ei ole osallistunut opetukseen kotikunnassaan. Koska hän on 21.1.2015 alkaen ollut sijoitettuna sijoituskunnan alueella ja käynyt siellä Z:n koulun alaisuudessa toimivaa X:n ruotsinkielistä kotikoulua, sijoituskunta on vastannut hänen opintojensa seurannasta ja arvioinnista siitäkin huolimatta, että A:n opetuksessa X:ssä on noudatettu Y:n koulun opetussuunnitelmaa.

X:n aluehallintovirastolle 20.10.2015 antaman selvityksen mukaan asumiskodin koulu toimii sijoituskunnan koulutoimen valvonnassa. Sosiaalitoimea lapsen huoltajana oli kuultu sijoitus- ja koulupaikkaa valittaessa. A on keväällä 2015 suorittanut peruskoulun oppimäärän Y:n koulun opetussuunnitelman mukaisesti, ja hänen opettajansa X:ssä on ollut säännöllisesti yhteydessä Y:n koulun opettajiin. Kantelijalle oli kuukausittain toimitettu yhteenveto lapsen koulunkäynnin edistymisestä.

Sijoituskunnan kasvatus- ja opetuspäällikön 29.10.2015 aluehallintovirastolle antamassa selvityksessä on todettu, että koska A on käynyt ruotsinkielistä koulua kotikunnassaan, hän on myös sijoituskuntaan sijoittamisensa aikana osallistunut ruotsinkieliseen perusopetukseen. Koska oppilaasta ei ollut ilmoitettu sijoituskunnan ruotsinkieliseen perusopetukseen, ”mitään päätöksiä ei ole tehty”. X:n edustajat olivat ilmoittaneet sijoituskunnalle, että A on kirjoilla Y:n koulussa kotikunnassaan, ja että X:n edustajat ovat sopineet kotikoulusta kotikunnan opetustoimen kanssa.

Sijoituskunnan kasvatus- ja opetuspäällikön 24.2.2016 aluehallintovirastolle antamassa lisäselvityksessä todetaan X:n edustajien ilmoittaneen sijoituskunnan koulutoimelle keväällä 2015, että ensimmäisten kuuden kuukauden aikana oppilaan koulunkäynti järjestetään yhteistyössä hänen kotikuntansa kanssa kotikunnan koulun opetussuunnitelmaa noudattaen.

Tiedonkulku viranomaisten välillä

Sijoituskunnan kasvatus- ja opetuspäällikön 29.10.2015 aluehallintovirastolle antamassa selvityksessä todetaan, että sijoituskunnan perusopetuksen yksikkö on vasta elokuussa 2015 kantelijan otettua yhteyttä sijoituskunnan koulutoimenjohtajaan saanut tiedon siitä, että A on ollut sijoitettuna X:ssä, ja että hän on siellä kotikoulussa.

A:n kotikunnan ruotsinkielisten sivistyspalvelujen tulosityksikön selvityksensä liitteenä aluehallintovirastolle toimittamista sähköpostiviesteistä ilmenee, että kotikunnan opetuspäällikkö on toukokuussa 2015 ollut sähköpostiyhteydessä sijoituskunnan koulutoimenjohtajan kanssa, ja että myös kantelija on ollut yhteydessä koulutoimenjohtajan kanssa maaliskuussa 2015.

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

Sijoituskunnan kasvatus- ja opetuspäällikön 24.2.2016 aluehallintovirastolle antaman lisäselvityksen mukaan koska A:n kotikunnan opetustoimi on toukokuussa 2015 ollut yhteydessä sijoituskunnan suomenkielisen opetustoimen koulutoimenjohtajan kanssa, sijoituskunnan ruotsinkielinen opetustoimi ei ollut saanut tietoa ruotsinkielistä perusopetusta saavasta A:sta. Selvityksen mukaan keväällä 2015, jolloin A oli sijoitettuna X:ään, X:n ja sijoituskunnan ruotsinkielisen opetustoimen välinen yhteydenpito oli ollut satunnaista. A:han liittyen X:stä otettiin yhteyttä ruotsinkieliseen opetustoimeen eli Z:n kouluun vasta peruskoulun päättötodistuksen myöntämisvaiheessa.

Toisen asteen oppilaitosvalinta

Kevään 2015 ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhteishaku järjestettiin 24.2. ja 17.3.2015 välisenä aikana. A:n kotikunnan sijaishuollon sosiaalityön A:ta koskevien merkintöjen mukaan hänelle oli helmikuussa 2015 yhteishakuun liittyen kerrottu, että koska hänen sijoituksensa sijoituskunnan alueella tulee jatkumaan, hänen tulee hakeutua sijoituskunnan lähellä sijaitsevaan opiskelupaikkaan, ja että opiskelupaikan hankkiminen kauempana sijaitsevasta kunnasta ei ainakaan sijoitusaikana ollut mahdollista. A ei kevään 2015 yhteishaussa tai kesän lisähaussa ollut hakenut opiskelemaan sijoituskuntansa oppilaitoksiin. Koska hän oli ilmoittanut sosiaalityöntekijälle haluavansa opiskella lukiossa, hänelle oli hankittu opiskelupaikka ruotsinkielisestä lukiosta sijoituskunnassa. A ei saadun selvityksen mukaan tuolloin ollut ilmaissut sosiaalihuollon viranomaisille tai X:n edustajille halukkuuttaan opiskella lukion asemesta ammattioppilaitoksessa.

A ei ollut ottanut vastaan hänelle tarjottua lukiopaikkaa, mahdollisuutta opiskella perusopetuksen lisäopetuksen ryhmässä tai ammatilliseen perustutkintoon ohjaavassa ja valmistavassa koulutuksessa sijoituskunnassa, vaan hän oli oma-aloitteisesti ja sosiaaliviranomaisten tietämättä hakeutunut opiskelemaan toisessa kunnassa sijaitsevaan ammattioppilaitokseen. Sosiaaliviranomaiset olivat kehottaneet häntä peruuttamaan vastaanottamansa opiskelupaikan sillä perusteella, että opiskelu toisessa kunnassa ei ollut mahdollista sijoituskuntaan sijoituksen aikana. A ei ollut aloittanut opiskelua missään oppilaitoksessa syksyllä 2015.

A:n kotikunnan sijaishuollon sosiaalityön merkinnöistä ilmenee, että A:n opiskelupaikaksi suunnitellun sijoituskunnassa sijaitsevan lukion rehtori oli huhtikuussa 2015 tehnyt poliisille tutkintapyyntöä kantelijan lukion turvallisuutta uhkaavan käyttäytymisen johdosta. Merkintöjen mukaan kantelija oli soittanut lukion rehtorille ja uhannut tappaa tyttärensä, jos tämä valitaan lukion oppilaaksi syksyllä 2015. Kantelija oli myöhemmin tehnyt tutkintapyyntöä lukion rehtorista sillä perusteella, että tämä oli hyväksynyt A:n lukion oppilaaksi lukioon pääsyn keskiarvoedellytyksestä huolimatta.

RATKAISU

Oikeuskanslerin toimivalta

Perustuslain 108 §:n 1 momentin mukaan oikeuskanslerin tulee muun muassa valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa.

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 4 §:n 1 momentin mukaan oikeuskanslerin on tutkittava asia, jos on aihetta epäillä oikeuskanslerin valvontavaltaan kuuluvan henkilön, viranomaisen tai muun yhteisön menettelleen lainvastaisesti tai jättäneen velvollisuutensa täyttämättä taikka jos oikeuskansleri muusta syystä katsoo siihen olevan aihetta. Pykälän 2 momentin mu-

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

kaan oikeuskansleri ryhtyy hänelle tehdyn kantelun johdosta niihin toimenpiteisiin, joihin hän katsoo olevan aihetta lain noudattamisen, oikeusturvan tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta.

Asiassa saadun selvityksen mukaan A:n kotikunnan sosiaalitoimi oli hankkinut A:n sijaishuollon X:ltä, jolle on aluehallintovirastolta saadun tiedon mukaan 2.3.2002 myönnetty yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain (922/2011) 7 §:ssä tarkoitettu lupa palvelujen tuottamiseen. Sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta annetun lain (733/1992) 4 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan kunta voi järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon alaan kuuluvat tehtävät hankkimalla palveluja valtiolta, toiselta kunnalta, kuntayhtymältä tai muulta julkiselta taikka yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Totean, että tässä tapauksessa X hoiti julkista tehtävää, jonka valvominen kuuluu oikeuskanslerin toimivaltaan.

Perusopetuksen järjestämisvastuu ja lainmukaisuus

Perusopetuslain (628/1998) 4 §:n mukaan kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille perusopetusta. Kunta voi järjestää perusopetuspalvelut itse tai yhdessä muiden kuntien kanssa tai hankkia ne lain 7 tai 8 §:ssä tarkoitetulta perusopetuksen järjestäjältä. Kunta vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään perusopetuslain mukaisesti. Lain 7 §:n mukaan valtioneuvosto voi myöntää rekisteröidylle yhteisölle tai säätiölle luvan laissa tarkoitetun opetuksen järjestämiseen.

Lain 6 §:n 2 momentin mukaan kunta osoittaa oppivelvolliselle ja muulle tässä laissa tarkoitettua opetusta saavalle 1 momentin mukaisen lähikoulun tai muun soveltuvan paikan, jossa tämän lain 4 §:n 1 ja 2 momentin mukaisesti annetaan opetusta sellaisella oppilaan omalla kielellä, jolla kunta on velvollinen opetusta järjestämään.

A on ollut sijoitettuna sijoituskunnassa sijaitsevaan X:ään 21.1.2015 alkaen. Perusopetuslain säännöksen mukaan kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille perusopetusta. Sijoituskunta on siten ollut vastuussa A:n perusopetuksen järjestämisestä perusopetuslain edellyttämällä tavalla.

Kuten aluehallintovirasto on lausunnossaan todennut, lainsäädäntö ei tunne niin sanottua kotikoulua. X:n kaltaisessa järjestämislupaa vailla olevassa laitoksessa järjestetyn opetuksen on perustuttava joko perusopetuslain 6 §:n 2 momentin nojalla tehtyyn päätökseen siitä, että kunnan palkkaama opettaja opettaa oppilasta ”muussa soveltuvassa paikassa”, tai siihen, että oppilas ei lainkaan osallistu kunnan järjestämään perusopetukseen vaan suorittaa oppivelvollisuutensa muulla tavoin. A:ta X:ssä opettaneet henkilöt eivät ole olleet virkasuhteessa sijoituskuntaan, joten kysymys ei ole ollut perusopetuslain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettua opetuksen järjestämisestä. Katson jäljempänä tarkemmin selostetulla tavalla, että X:n ruotsinkielisen kotikoulun antamassa opetuksessa ei nimestään huolimatta ole myöskään ollut kysymys varsinaisesta kotiopetuksesta.

Yhdyn aluehallintoviraston lausunnossaan esittämään käsitykseen siitä, että sijoituskunnan opetustoimi ei ollut järjestänyt A:n koulunkäyntiä perusopetuslaissa edellytetyllä tavalla.

Viranomaisten välinen tiedonkulku

Lastensuojelulain (407/2007) 78 §:n mukaan lain 16 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, joissa lapsi on sijoitettu jonkin muun kuin sijoituksen tehneen kunnan alueelle, sijoittajakunnan tulee ilmoittaa tarvittavien lapsen palvelujen ja tukitoimien järjestämiseksi sekä sijais-

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

huoltopaikan valvonnan toteuttamiseksi lapsen sijoituksesta ja sen päättymisestä sijoituskunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jonka on pidettävä rekisteriä alueelleen sijoituista lapsista. Sijoituskuntaan tehdyn ilmoituksen yhtenä tarkoituksena on varmistaa, että perusopetuksen järjestäjä saa riittävän ajoissa tiedon kouluun tulevasta uudesta oppilaasta. Tiedon saatuaan opetuksen järjestäjällä on mahdollisuus arvioida lapsen yksilölliset tarpeet opetuksessa ja suunnitella, miten opetus kulloinkin lapsen yksilöllisten olosuhteiden ja tarpeiden perusteella tulisi järjestää.

Perusopetuslain 40 §:n 4 momentin mukaan jos alle 18-vuotias oppilas siirtyy toisen opetuksen tai koulutuksen järjestäjän tämän lain mukaisesti järjestämään opetukseen, toimintaan tai koulutukseen, aikaisemman opetuksen järjestäjän on salassapitosäännösten estämättä viipymättä toimitettava oppilaan opetuksen tai koulutuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot uudelle opetuksen tai koulutuksen järjestäjälle.

Asiassa saadusta selvityksestä käy ilmi, että viranomaisten välinen tiedonkulku on ollut monella tavoin puutteellista. A:n kotikunnan opetustoimi on ollut siinä käsityksessä, että A on sijoituskuntaan sijoituksensa jälkeen saanut sijoituskunnan opetustoimen järjestämää perusopetusta X:ssä. Kotikunnan opetustoimi on edellä selostetusta perusopetuslain 40 §:n 4 momentissa edellytetystä tietojenantovelvollisuudesta huolimatta ollut suoraan yhteydessä sijoituskunnan opetustoimen kanssa vasta toukokuussa 2015. Myöskään kotikunnan sosiaalitoimen ei ole selvitetty lastensuojelulain 78 §:ssä edellytetyllä tavalla olleen yhteydessä sijoituskunnan sosiaalitoimeen ilmoittaakseen A:n sijoittamisesta kuntaan ja varmistaa, että perusopetuksen järjestäjä saa riittävän ajoissa tiedon uudesta oppilaasta.

Sijoituskunnan kasvatus- ja opetuspäällikkö on aluehallintovirastolle antamassaan toisessa selvityksessä kertonut kunnan ruotsinkielisen opetustoimen saaneen tietää A:n kuntaan sijoituksesta vasta peruskoulun päättötodistuksen myöntämisvaiheessa. Tiedonkulku sijoituskunnan suomen- ja ruotsinkielisen opetustoimen välillä on siten myös ollut puutteellista.

Totean, että lapsen sijoituksesta vastaavan kunnan ja lapsen sijoituksen aikaisen asuinkunnan välisen yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää huostaanoton tarkoituksen ja lapsen edun toteutumisen kannalta. Kunnan valmiudet toteuttaa perusopetuslain ja lapsen tarpeiden mukainen opetus tulisi aina selvittää jo huostaanotetun lapsen sijoituspaikkaa pohdittaessa. Nyt käsiteltävänä olevassa asiassa jopa saman kunnan eri yksiköissä toimivien viranomaisten välisen tiedonkulun on selvitetty olleen siinä määrin puutteellista, että se on jäljempänä selostetuin tavoin vaikuttanut haitallisesti A:n perusopetuksen järjestämiseen.

Erityisistä opetusjärjestelyistä päättäminen

Perusopetuslain 17 §:n 1 momentin mukaan erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta tämän lain mukaan annettavasta tuesta. Erityisopetus järjestetään oppilaan etu ja opetuksen järjestämisedellytykset huomioon ottaen muun opetuksen yhteydessä tai osittain tai kokonaan erityisluokalla tai muussa soveltuvassa paikassa. Säännöksen 2 momentin mukaan erityisen tuen antamiseksi opetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös, jota tarkistetaan ainakin toisen vuosiluokan jälkeen sekä ennen seitsemännelle vuosiluokalle siirtymistä. Erityisen tuen antamista koskevassa päätöksessä on määrättävä oppilaan pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkittamis- ja avustajapalvelut sekä muut 31 §:ssä tarkoitettut palvelut sekä tarvittaessa 1 momentissa tarkoitettu oppilaan opetuksen poikkeava järjestäminen.

Perusopetuslain 18 §:ssä säädetään erityisistä opetusjärjestelyistä muun ohella, että oppilaan opiskelu voidaan järjestää osittain toisin kuin tässä laissa ja sen nojalla säädetään ja määrätään jos se on perusteltua oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä.

A:n X:ään sijoittamisen aikaan voimassa olleen perusopetuslain 42 §:n 2 momentin (642/2010) mukaan opetuksen järjestäjän päätökseen, joka koskee oppilaaksi ottamista, 17 §:ssä tarkoitettua erityisen tuen järjestämistä ja 18 §:ssä säädettyjä erityisiä opetusjärjestelyjä haetaan muutosta valittamalla aluehallintovirastolta ja edelleen hallinto-oikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Pykälän 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Opetuspaikkaa koskeva ratkaisu kuuluu opetuksen järjestäjän päätösvaltaan. Oppilaan erityisen tuen päätöksen tulee kuitenkin aina perustua tapauskohtaiseen harkintaan. Tuen järjestäminen on arvioitava ensisijaisesti lapsen edun ja perusopetuksen tavoitteiden toteutumisen näkökulmasta. Opetuspaikkaa osoitettaessa on otettava huomioon sekä tukea tarvitsevan oppilaan tarpeet että esimerkiksi koko luokan opetuksellinen kokonaistilanne. Lisäksi yhdenvertaisuuden periaate ja syrjinnän kielto ohjaavat ja rajoittavat opetuksen järjestäjän harkintavaltaa opetuksen käytännön järjestelyistä päätettäessä.

A:n kotikunnan ruotsinkielisten sivistyspalvelujen tulosityksikön aluehallintovirastolle antamasta selvityksestä käy ilmi, että A on Y:n koulua käydessään osallistunut joustavan perusopetuksen ryhmään, josta opetusjärjestelystä oli päätetty 9.5.2014. Saadusta selvityksestä ei käy ilmi, että opetuksen antamisesta sijoituspaikka X:ssä tavanomaisen luokkaopetuksen asemesta olisi perusopetuslaissa edellytetyllä tavalla tehty päätös, tai että kantelijaa olisi kuultu asiassa.

Sijoituskunta on ollut vastuussa A:n perusopetuksen järjestämisestä perusopetuslain edellyttämällä tavalla. Opetuksen järjestäjän olisi tullut tehdä perusopetuslain mukainen päätös erityisistä opetusjärjestelyistä. Asiassa ei kuitenkaan edellä todetulla tavalla ole selvitetty, että sijoituskunnan opetustoimi olisi saanut tiedon A:n sijoituksesta kunnan alueelle ennen toukokuuta 2015, jolloin hän oli osallistunut opetukseen X:ssä jo noin neljän kuukauden ajan. Päätöstä erityisistä opetusjärjestelyistä ei kuitenkaan tiedon saamisen jälkeenkään ole tehty.

Totean, että sijoituskunnan opetustoimi on toiminut hyvän hallinnon periaatteiden ja perusopetuslain vastaisesti laiminlyödessään erityisistä opetusjärjestelyistä tehdyn päätöksen tekemisen ja siten myös kantelijan kuulemisen asiassa. Oikeus hakea muutosta erityisiä opetusjärjestelyjä koskevaan päätökseen perusopetuslain säännöksen mukaisesti on tosiasiallisesti evätty. Sijoituskunnan opetustoimen menettelyn moitittavuutta vähentää kuitenkin se edellä todettu seikka, että kotikunta on laiminlyönyt ilmoittaa A:n sijoittamisesta sijoituskunnan opetustoimelle ennen sijoitusta.

X:n ruotsinkielisen kotikoulun toimintatavoista

Perusopetuslain 26 §:ssä säädetään oppivelvollisuuden suorittamisesta. Pykälän 1 momentin mukaan oppivelvollisen on osallistuttava perusopetuslain mukaisesti järjestettyyn perusopetukseen tai saatava muulla tavalla perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot. Pykälän 2 momen-

tin mukaan oppivelvollisen huoltajan on huolehdittava siitä, että oppivelvollisuus tulee suoritettua. Pykälän 3 momentin mukaan jos oppivelvollinen ei osallistu perusopetuslain mukaisesti järjestettyyn opetukseen, oppivelvollisen asuinkunnan tulee valvoa oppivelvollisen edistymistä.

Opetushallituksen kotiopetusta koskevan ohjeen mukaan oppivelvollisuuden suorittaminen muulla tavoin ei edellytä lupaa viranomaiselta. Asiasta päättää lapsen huoltaja tai muu laillinen edustaja, joka vastaa myös oppivelvollisen opintojen järjestelyistä. Kotiopetus tarkoittaa, että oppivelvollinen ei ole kirjoilla missään koulussa eikä kunnalla ole velvollisuutta järjestää hänelle esimerkiksi maksuttomia oppikirjoja. Opetuksessa tulee noudattaa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita ja perusopetuksen yleistä oppimäärää, jota ei voi kotiopetuksessa yksilöllistää esimerkiksi perusopetuslain 17 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Ohjeen mukaan kunnan suorittaman valvonnan osalta yleinen käytäntö on, että kunta nimeää tutkivan opettajan, jonka tehtävänä on selvittää ja arvioida oppivelvollisen edistymistä. Oppivelvollisen edistymistä valvotaan ja seurataan suhteessa perusopetuksen oppimäärään kuuluvien oppiaineiden tavoitteisiin. Tutkinnan jälkeen tutkiva opettaja laatii oppivelvollisen edistymisestä kirjallisen, kunnalle toimitettavan selosteen, joka ei ole todistus. Mikäli huoltaja haluaa oppivelvollisen saavan opinnoistaan perusopetuksen todistusta vastaavan todistuksen, jossa todetaan suoritettut opinnot ja annetaan arviot tai numeroarvosanat osaamisen tasosta, oppivelvollisen on osallistuttava perusopetuslain 38 §:ssä säädettyyn erityiseen tutkintoon.

X:n suomenkielisillä verkkosivuilla todetaan ruotsinkielisen kotikoulun toimivan Z:n koulun alaisuudessa. Sijoituskunta on aluehallintovirastolle antamassaan selvityksessä edellä kerrotulla tavalla todennut, että yhteydenpito X:n kanssa oli A:n sijoitusaikana ollut satunnaista. X oli ilmoittanut kunnalle noudattavansa aluksi A:n kotikunnan koulun opetussuunnitelmaa. Kuten aluehallintovirasto on lausunnossaan todennut, mikään ei viittaa siihen, että X:n kotikoulu olisi missään vaiheessa toiminut sijoituskunnan opetustoimen alaisuudessa, tai että opetustoimi olisi seurannut A:n opintojen edistymistä. A:n ei ole selvitetty suorittaneen perusopetuslain 38 §:ssä säädettyä erityistä tutkintoa saadakseen peruskoulun päättötodistuksen, mutta Z:n koulun rehtori on tästä huolimatta 30.5.2015 myöntänyt hänelle peruskoulun päättötodistuksen.

Yhdyn aluehallintoviraston eduskunnan oikeusasiamiehelle 27.5.2015 antamassa lausunnossa esitettyyn käsitykseen siitä, että ruotsinkielistä perusopetusta X:n kotikoulussa ei ole järjestetty perusopetuslaissa edellytetyllä tavalla, ja että sijoituskunnan tulee ryhtyä toimenpiteisiin X:n ruotsinkielisten oppilaiden opetuksen järjestämiseksi lainmukaisella ja hyvän hallinnon edellytykset täyttävällä tavalla.

Huoltajan kuuleminen toisen asteen opiskelupaikkaa valittaessa

Lastensuojelulain 45 §:ssä säädetään huostaan otetun lapsen huollosta. Pykälän 1 momentin mukaan kun lapsi on otettu huostaan, sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi päättää lapsen olinpaikasta sekä hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta ja näiden toteuttamiseksi tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta. Pykälän 3 momentin säännöksen mukaan edellä 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa on pyrittävä yhteistoimintaan lapsen, vanhemman ja huoltajan kanssa ja ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Lastensuojelulain 49 §:n mukaan lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lain 52 §:ssä säädetään yhteistyöstä sijaishuollon aikana. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työn-

tekijän sekä lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sijaishuollossa vastaavan työntekijän tulee olla yhteistyössä sijaishuoltoon sijoitetun lapsen ja hänen vanhempansa ja huoltajansa sekä sijaishuoltopaikan edustajan kanssa lapsen huollon jatkuvuuden turvaamiseksi.

Hallintolain 14 §:n 3 momentin mukaan viisitoista vuotta täyttäneellä alaikäisellä ja hänen huoltajallaan tai muulla laillisella edustajallaan on kummallakin oikeus erikseen käyttää puhevaltaa asiassa, joka koskee alaikäisen henkilöä taikka henkilökohtaista etua tai oikeutta. Mainitusta säännöksestä seuraa, että sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä voi joissain asioissa olla rinnakkainen puhevalta lapsen huoltajan ja lapsen kanssa. Lastensuojelulain 45 §:n mukainen säännös on kuitenkin erityissäännös, joka oikeuttaa viime kädessä sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen tai sen alaisen viranhaltijan tekemään lasta koskevia, hänen hoitoonsa ja huolenpitoonsa liittyviä muutoin huoltajalle kuuluvia ratkaisuja ja päätöksiä (Räty 2015: Lastensuojelulaki – käytäntö ja soveltaminen, s. 442).

Toisen asteen oppilaitosvalintaa on yleisesti pidettävä sellaisena lapsen huollon järjestämistä koskevana asiana, josta päätettäessä hyvän yhteistoiminnan merkitys huoltajan ja lapsen kanssa on lapsen edun toteutumisen ja huollon jatkuvuuden turvaamisen kannalta erityisen tärkeää. Asiassa saadusta selvityksestä ei käy ilmi, että A:n oppilaitosvalinnasta olisi keskusteltu kantelijan kanssa tai että häntä olisi muulla tavoin kuultu tai informoitu asiaan liittyen. Asiassa ei myöskään ole selvitetty, että sosiaalihuollon viranomaiset olisivat katsoneet huostaanoton tarkoituksen ja lapsen edun toteutumisen kannalta tarkoituksenmukaiseksi päättää oppilaitosvalinnasta kuulematta huoltajaa.

Sosiaalihuollon viranomaisten menettelyä kokonaisuutena arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon, että A on ollut 17-vuotias yhteishaun aikaan keväällä 2015, ja että hänellä on näin ollen ollut oikeus käyttää puhevaltaa muun muassa koulutustaan koskevissa asioissa. Sosiaalihuollon työntekijät ja X:n edustajat ovat edellä aikaisemmin kerrotulla tavalla pyrkineet toimimaan lapsen edun mukaisesti tilanteessa, jossa lapsi ei ollut suostunut hakeutumaan sijoituskuntansa oppilaitoksiin, ja jossa hän on lopulta valinnut opiskelupaikan tavalla, joka ei ole ollut yhteen sovitettavissa huollosta päättävän viranomaisen sijoituspaikkapäätöksen kanssa. Asiassa ei siten kantelukirjoituksessa esitetyllä tavalla ole pääteltävissä, että sosiaalihuollon viranomaiset olisivat laiminlyöneet huolehtia A:n hakeutumisesta toisen asteen opintoihin.

Totean, että A:n toisen asteen opiskelupaikasta päättämiseen ja kantelijan siihen liittyvään menettelyyn liittyy edellä ja aikaisemmin kuvattuja poikkeuksellisia piirteitä, jotka ovat olleet omiaan vaikuttamaan lapsen, huoltajan ja sosiaalihuollon viranomaisten yhteistyön toteuttamiseen oppilaitosvalintaa koskevassa asiassa. Tästä syystä katson, että minulla ei ole perustetta lain noudattamisen, oikeusturvan tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta ryhtyä kuulemista koskevassa asiassa enempään toimenpiteisiin.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Saatan edellä esittämäni käsitykset perusopetuksen järjestämisestä, viranomaisten välisestä tiedonkulusta ja erityisistä opetusjärjestelyistä päättämistä A:n kotikunnan ja sijoituskunnan tietoon vastaisessa toiminnassa huomioon otettavaksi.

Sijoituskunnan asianomaisen viranomaisen on ilmoitettava minulle 30.11.2016 mennessä minhin toimenpiteisiin se on ryhtynyt X:n ruotsinkielisten oppilaiden perusopetuksen järjestämiseksi perusopetuslaissa edellytetyllä tavalla.

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

Lähetän jäljennöksen päätöksestäni tiedoksi Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastolle ja X:lle.

Apulaisoikeuskansleri

Risto Hiekkataipale

Oikeuskanslerinsihteeri

Reetta Kannisto

OIKEUSKANSLERINVIRASTO

KÄYNTIOSOITE
POSTIOSOITE

Snellmaninkatu 1 A, Helsinki
PL 20, 00023 Valtioneuvosto

PUHELIN
TELEFAKSI

0295 16001
09 160 23975

E-MAIL
INTERNET

etunimi.sukunimi@okv.fi
www.okv.fi